

Megalakul a Népszínház – 1978 ^[1]

Az Állami Déryné Színház és a Huszonötödik Színház összeolvadása

„Az 1960-as évek második felében a színházi közélet egyre inkább kicsinyes belharcok színtere lett. A fővárosi színházak és a színházi szakmai-társadalmi szervezetek élén régóta ugyanaz a néhány alkotó állt, a budapesti színházi struktúra teljesen megmerevedett. Megdönthetetlennek látszó képződménnyé vált, amely sok esetben már a nézők számára is elviselhetetlen volt, a produciók teljesen elszürkültek. Míg a hivatalos jelentések évi ötmillió nézőszámról számoltak be, a KSH adatai szerint az ország felnőtt lakosságának kb. kétharmada egyáltalán nem látogatta a színházakat.”

Bevezetés

Az 1960-as évek második felében a színházi közélet egyre inkább kicsinyes belharcok színtere lett. A fővárosi színházak és a színházi szakmai-társadalmi szervezetek élén régóta ugyanaz a néhány alkotó állt, a budapesti színházi struktúra teljesen megmerevedett. Megdönthetetlennek látszó képződménnyé vált, amely sok esetben már a nézők számára is elviselhetetlen volt, a produciók teljesen elszürkültek. Míg a hivatalos jelentések évi ötmillió nézőszámról számoltak be, a KSH adatai szerint az ország felnőtt lakosságának kb. kétharmada egyáltalán nem látogatta a színházakat. Különösen rossz volt a helyzet vidéken, ahol a közéleti rendszere a gyakorlatban megoldatlanul hagyta a községek, falvak, kisebb települések színházi ellátását. Így az Állami Déryné Színházra (az 1951-ben megszervezett Állami Faluszínház 1955-ben vette fel az Állami Déryné Színház nevet) hárult a feladat, hogy a vidéki színházak tájékoztatásai által nem látogatott kisvárosok és községek színházi ellátását biztosítsa, miközben a színház szegényes feltételekkel, alacsony színházi közízlést terjesztve és mindemellett a színházi szakma teljes nemtörődömsége közepette működött. A színház tízenegy kistársulattól állt, amelyek között voltak szakosodott prózai és zenés társulatok is, amelyek ún. *tájékoztatók*ból ingázva járták az országot. Eleinte esztrádműsorokat játszottak, de csakhamar az egész estet betöltő művek kerültek az előtérbe. Központi helyiségük a fővárosban - ahol bemutatás is tartottak -, többször is változott. 1951-től 1954-ig a Madách téren, az egykori Madách Színház épületében játszottak szombaton és vasárnap. 1954-55-ben a Kölcsey utcában Jászai Mari Színház néven tartottak előadásokat. 1955-től 1957-ig a Nagymező utcai volt Pódium Kabaré helyiségét vették igénybe. 1963-tól pedig a Kulich Gyula [Kálvária] téren, a Józsefvárosi Színház helyiségében tartották előadásait. **(1. forrás)** Évente általában 2000 előadással járták a vidéket, átlag évi 600 000 néző előtt, egészen 1978 nyaráig, amikor az Állami Déryné Színház az addigi szervezeti formában megszűnt. Együttese az újonnan kialakított Népszínházba olvadt.

A Huszonötödik Színház 1970. október 14-én nyílt meg a KISZ Központi Művészegyüttesének székházában. Innen egy év múlva költözött a társulat végleges játszóhelyére, a MUOSZ székházába. A Gyurkó László által alapított társulat eszménye a társadalmi-közéleti ihlettségű világnézetű színház volt a kortárs magyar dráma középpontba állításával. Céljuk rendezőcentrikus ensemble-játékkal olyan népszínházat teremteni, amely mondanivalóját a formai és tartalmi kísérleteket programszerűen vállalva valósítja meg. Ennek jegyében járták az országot változatos repertoárral, amelynek egyenrangú tagja az irodalmi és dalest, valamint a rendezőirodalomra is. A hetvenes években Magyarországon egyedülállóan friss, a világszínházi reformtörekvésekre figyelő kísérletező kedvük révén több produkciójukat meghívták különböző színházi fesztiválokra (1972: Helsinki, BITEF-Belgrád, 1973: Bordeaux, 1975: Wrocław, ismét Belgrád, 1976: Olaszország, Lengyelország). Az utánpótlás nevelésére 1970. szeptemberétől színészképző stúdiót, színházbarát köröket szerveztek. **(2. forrás)**

1978 színház-történelmi korszakhatár, az ún. „színházi robbanás” éve, amikor legjobb vidéki társulatok: Szolnok, Kaposvár, Kecskemét vezetői és csapatai a politikai vezetés tudatos szándékának köszönhetően a fővárosba kerültek, hogy megrendítsék a merev fővárosi intézményeket. A két legnagyobb horderejű döntés a Népszínház létrehozása és a Nemzeti Színház művészeti tevékenységének megújítása volt.

A Huszonötödik Színház és az Állami Déryné Színház összevonását a Kulturális Minisztérium vezetői azzal indokolták, hogy a két színház külön-külön nem volt képes ellátni a feladatát. **(3. forrás)** A Huszonötödik Színház programját, melynek lényege a népszínházi jelleg, a közművelődési szándék, a színházi határok tagítása, a szűkös színháztermi adottságok miatt csak részben tudta megvalósítani, hamar nyilvánvalóvá vált, hogy ha a színház működőképes akar maradni, megfelelő működési feltételeket kell biztosítani számára.

Más okokból ugyan, de ekkorra az Állami Déryné Színház is lehetetlen helyzetbe került, mivel erre a színházra irreálisan nagy feladatot szabtak. Az az elképzelés, hogy egy színház, még ha tízenegy társulattal rendelkezik is lássa el a vidéki színházak hatókörén kívül eső országrészeket élő színházi kultúrával, idejéért megfizetve. A színház az évi kétezzer előadását elképesztően gyenge technikai körülmények között teljesítette, így természetesen, hogy nem volt képes minden szempontból magas színvonalú előadások megtartására. Emellett a színházban egyre több képesítés nélküli színész játszott.

Mivel a Huszonötödik Színház programja és az Állami Déryné Színház tevékenysége rokonítható volt, és a színházépület is rendelkezésre állt, a minisztérium úgy határozott, hogy a két színházból olyan egységes társulatot szervezzen, amelynek feladata azonos a két színház külön-külön vállalt feladatával. A két színház egyesítésének körülményei egyáltalán nem mondhatók szerencsésnek. A vezetőségek és a társulatnak például olyan problémákkal kellett megküzdenie, hogy sem a Várszínház, sem a Józsefvárosi Színház nem készült el időre, így a Várszínházban úgy folyt a próbak, hogy az épület felújítása még javában folyt, az utazó társulatok pedig a Pesti és Pest környéki művelődési házakban próbáltak. Az évad első felében a két színház még külön-külön játszott, így nagyon rövid idő állt rendelkezésre a második, de a színház szempontjából nyitó évad előkészítésére.

A két színház papíron 1978. január 1-jén egyesült, de Népszínház csak az 1978/1979-es évadban kezdte meg tényleges működését.

A megalakult Népszínház vezetője Gyurkó László lett, akit a Kulturális Minisztérium már 1977-ben megbízott az Állami Déryné Színház és a Huszonötödik Színház összevonásának előkészítésével. Gyurkó László a Népszínházat három alapelv mentén látta megszervezhetőnek: 1. a színház világnézetű fórum, amely a színművészet speciális eszközeivel formálja közönségének tudatát; 2. a színháznak világnézetű és művészi megalkuvások nélkül kell eljutnia a legszélesebb közönségrétegekhez; 3. a színháznak - az előadásokon kívül - szervesen be kell épülnie az ország közművelődési rendszerébe. Úgy gondolta mindez csak akkor valósulhat meg, ha a Népszínház ugyanolyan művészeti- és munkakörülmények mellett tud dolgozni, mint az ország bármely más színháza, e nélkül a Népszínházra ugyanaz a sors vár, mint a Déryné Színházra vagy a Huszonötödik Színházra.

A Népszínház imponáns műsorral nyitotta meg kapuit, mintegy tömény izeltőt adva sokszínű programjából és érzékeltetve, hogy nem hagyományos értelemben vett színházat szeretne megvalósítani. A Várszínház műsorán amatőr bábosok éppúgy szerepeltek, mint a színház művészeinek vagy vendégeinek szólóestje. Egyfelvonásos darabok (népi bohózat, groteszk és avantgard) mellett a társulások (zenészek, táncosok) képviselőinek bemutatkozása és természetesen egész estét betöltő színházi előadások. Mivel a Várszínházban lényegében a Huszonötödik Színház társulata játszott, így őket terhelte a kilenc bemutató minden nehézsége, mindez kiérlelt előadások sorát eredményezte. A közönség érdeklődése hűen tükrözte a kialakult helyzetet, hamarosan előfordult, hogy az előadásokat negyed ház előtt tartották meg. Eközben az utazó társulatok is problémák elé kerültek. Az egyik legnagyobb gond a vidéki előadások szervezése volt. Továbbra sem volt pontos igényfelmérés, így előfordult, hogy a Népszínház szervezője olyan helyszínre is lekötött darabokat, ahova például nem fért be a díszlet.

A Népszínház előtt álló problémák gyorsan rávilágítottak arra a tényre: önmagában attól, hogy elkészült a Várszínház, és átalakították a Józsefvárosi Színházat, valamint összevontak két társulatot, nem jött létre egy új színház. Ahhoz, hogy a két társulat tagjai egy társulattá kovacsolódjanak, és hogy beigazolódjék egy ilyen színházi nagyüzem létjogosultsága hosszú időnek kellett volna elteltie.

Gyurkó László 1979-ig volt a Népszínház vezetője. Pozsgay Imre, kulturális miniszter 1979-ben az Operettszínház igazgatóját és főrendezőjét (Malonyai Dezsőt és Vámos Lászlót) nevezte ki a Népszínház élére. A döntés után a Huszonötödik Színház egykori társulatának java elhagyta a Népszínházat, és nemskóra a Kecskemétri átszervezett csapat is távozott. A színház új vezetőit hamarosan a Nemzeti Színház élére nevezték ki, a Várszínház pedig a Nemzeti kamaraszínháza lett. A Népszínház neve egy ideig még szerepelt a plakátokon, aztán a színházat is megszüntették.

Az itt közölt dokumentumok az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága üléseiről készített jegyzőkönyvek vonatkozó részei és a hozzájuk tartozó előterjesztések. Az Agitációs és Propaganda Bizottság ülésein rendszeresen tárgyaltak színházi kérdésekről. Az ülésekről készült általában meglehetősen tömör

jegyzőkönyvek mellett található jelentések, előterjesztések sokkal bővebben tájékoztatnak a színházi területen lezajló eseményekről. A jelenleg közölt források mellett a téma tanulmányozását segíthetik az Állami Dérnyé Színház (XXVI-I-7) és a Huszonötödik Színház (XXVI-I-6) Magyar Országos Levéltárban őrzött iratai, valamint a *Koltay Gábor és Majoros József* által szerkesztett, a Huszonötödik Színház működését bemutató, értékes interjúkat és korabeli kritikákat tartalmazó kötet. (*Huszonötödik Színház 1970-1977*. Szerk. Koltay Gábor és Majoros József. Szabad Tér Kiadó, Bp., 1999.)

Források

Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottságának értékelése a Huszonötödik Színház munkájáról 1971. október 12.

Jegyzőkönyv az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottság 1971. október 12-i üléséről

Jelen vannak: az Agit. Prop. Bizottság tagjai (kivéve Benke Valéria elvtársnőt), valamint Birta István elvtárs.
Napirenden:

2. Jelentés a 25. Színházról

Előadó:	Simó Jenő
Meghívott:	Rátkai Ferenc Malonyai Dezső Gyurkó László

Az Agitációs és Propaganda Bizottság megtárgyalta a 25. Színház egy éves működéséről szóló jelentést. Tudomásul vette a Színház véglegesítésére vonatkozó javaslatot, amely szerint a 25. Színház az 1971/1972-es évtől önálló társulattal rendelkező intézmény lesz és átmenetileg a Művelődésügyi Minisztérium felügyelete alá tartozik.

Az Agitációs és Propaganda Bizottság megállapította, hogy a 25. Színház máris figyelemreméltó sikereket ért el a színház és a közönség újfajta, direkter kapcsolatának kialakításában. Olyan úttörő jellegű kezdeményezéseket tett (a színélőadás bevitelére az üzemi kultúrházakba; az előadásokat követő ankétok, klubdelutánok; a hivatásos és amatőr művészek együttműködése, stb.), amelyek ösztönzőek lehetnek más színházak gyakorlatára, népművelő munkájára is. Művészi igényességével, a mondanivalót szolgáló műfaji, művészi és színpadi módszerek felelősségteljes keresésével gazdagította színházi életünket.

Az Agitációs és Propaganda Bizottság ugyanakkor szükségesnek tartja, hogy a 25. Színház további működése során tegyen fokozottabb erőfeszítéseket a szocialista magyar drámai művek bemutatására; keresse tovább azokat a formákat és módszereket, amelyekkel tartalmasabbá teheti a színművészet és a közönség kapcsolatát; nyújtson támogatást az amatőr színjátszó együtteseknek, a művelődési házakban folyó közművelődési munkához.

Írásban kapják: Ilku Pál, Nagy Miklós elvtársak

MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM SZÍNHÁZI FŐOSZTÁLY

Előterjesztés
az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága részére
Jelentés a Huszonötödik Színház munkájáról

Előadó: dr. Simó Jenő

Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága 1969. november 25-i határozatának megfelelően 1970. január 1-én - ideiglenes jelleggel - megkezdte tevékenységét a Huszonötödik Színház. A Művelődésügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alatt, Gyurkó László irányításával működő, önálló kisszínház 1970. októberében nyitotta meg kapuit. Az 1970/71. évadban három bemutatót tartott: Németh László „Gyász”, Platón „Szokratész védőbeszéde”, és Kuan Hang Csin „Tou O igaztalan halála”.

I.

A Huszonötödik Színház feladatait az alapítólevél a következőkben határozta meg: a Színház „Adjon otthont az egyértelműen szocialista mondanivalójú új magyar drámának, legyen műhelye a politizáló, a szocialista életforma és társadalmi együttélés problémáival foglalkozó műveknek, kísérleteknek. Alkalmazza a mondanivalót legjobban szolgáló műfaji, művészi és színpadi módszereket. Teremtse meg az alkotó kollektíva és közönség újfajta kapcsolatát és így járuljon hozzá a szocialista tudat kialakításáért folyó munkához.”

Az első évad lezárultával megállapíthatjuk, hogy a Huszonötödik Színház - megszületésétől kezdve következetesen e feladatok megvalósításán munkálkodott, általában sikerrel. Elkötelezett világnézeti színházként jelentkezett a magyar színházi életben: a maga sajátos művészi eszközeivel intenzíven kutatta a szocialista világnézet és tudat összetevőit, kereste fejlesztésének lehetőségeit és módjait, a szocialista magatartásformák és ételiszemlélet, együttélés és etika ismérveit, érvényesülésnek törvényszerűségeit.

A Színház létalapját adó eszmei-művészi cél és tevékenység elsősorban a műsorpolitika kialakításában testesült meg. Olyan művek bemutatására, amelyek igen fontos társadalmi, etikai problémákat vetnek fel: konkrétan vagy áttételes módon, példázatszerűen elemzik ember és közösség kölcsönhatását, megjelölve az ember valóságos helyét a társadalom viszonyai között. A Gyász az egyéni szabadság lehetőségéről vall, az ember és az egykori sivár, embert nyomorító társadalmi valóság kapcsolatát vizsgálja. A Szokratész annak az embernek a sudsdrámája, aki a hatalom önző érdeki és manipulációs törekvései folytán szembekerül közösségének, értelenségével, korlátoltságával, s aki igazságának tudatában magatartásának minden következményét vállalja. A Tou O... az osztálytársadalom jellegzetes manipulációinak áldozatul eső emberről szól, akinek mártírhalála egy világrendet mozdít ki sarkából, az igazság, a humánus törvények győzelmét eredményezte.

A Huszonötödik Színház alig másfél éves működése alatt sok tekintetben máris alkotó műhellyé szerveződött.

- Ezt a műhelyt az új színházművészeti utak és eszközök felelősségteljes keresése, a lázas kísérletező hajlam és a divatszertől való tartózkodás jellemzi. Rendkívül nehéz körülmények közepette kezdte meg működését, de a szívós munka árán elért eredményeivel tekintélyt szerzett magának s ma már új színpontot jelent a magyar színházi életben.
- A Színházban intenzív és színvonalas dramaturgiai munka folyik, amely a szigorú darabválogatásban, a műfaji változatosságra, a műfajok körének állandó szélesítésére való törekvésben, az aktív darabformálásban, az igényes és többnyire kollektív adaptációs folyamatban egyaránt érezteti jótékony hatását.
- Sikeres lépéseket tett az önálló művészi arculat kialakítása felé. A népi színjátszás hagyományait továbbfejlesztve és a XX. Század avantgarde színházi áramlatainak egyes vívmányait felhasználva, mindhárom produkciójában az egyértelmű és közérthető mondanivaló maradéktalanul érvényre juttatására törekedett. A dikció, az ének, a zene, a tánc, a mozgás, a mimika, stb. színpadi eszközeinek minőségileg magasrendű összehatásával új játéktípus kimunkálását tűzte céljává. Jóllehet a speciális játéktípus természetesen csak hosszú és szorgalmas kísérletező munkával alakítható ki az eddigi értékes részeredmények (pl. a Tou O szereplőgárdájának teljesítménye) azt mutatják, hogy a Színház e téren is jó úton halad.
- Jelentékeny egyéni művészi sikereket mondhat magáénak a Színház, s öröndetes, hogy ezek jórészt fiatal tehetségek nevéhez fűződnek (Haumann Péter, Jobba Gabi alakításai). Figyelemre méltó az amatőrstúdió működése, amelyben érdeklődő, tehetséges fiatalokat ismerhetnek meg a korszerű színjátszás elméletével és gyakorlatával, majd közülük szervezik egy-egy produkcióhoz szükséges táncokat, kórust, statisztériát. A stúdió munkájában azonban kísért a szakképzettség lebecsülésének, a dilettantizmusnak a veszélye is.

Bár a Huszonötödik Színház eddigi tevékenységét elsősorban a jelentős művészi eredmények és sikerek jellemezték, munkájával nem lehetünk minden vonatkozásban maradéktalanul elégedettek.

- Annak a fontos feladatnak, hogy a Színház a mai magyar dráma otthonává is váljék, ebben az évadban még nem tudott megfelelni. Az eredménytelenség csak részben magyarázható azokkal a különleges darabválasztási, színész- és rendező-egyeztetési, anyagi és technikai problémákkal, amelyek az ismertetett célkitűzésű, ideiglenesen és megfelelő színházterem nélkül működő együttes számára valóban objektív nehézségek. Am kissé el is hanyagolták a mai magyar dráma ügyét, s a növekvő nehézségek láttán lemondtak a fokozott erőfeszítések megtételéről.
- A Színház alapvető művészi céljai közé tartozott az azonos elveket valló és egységes színházi stílus kimunkálásán fáradozó alkotói kollektíva megteremtése. E célkitűzéssel azonban már az első hónapokban ellentétesnek bizonyult az a jelenlegi színházi struktúrában megvalósíthatatlan szervezeti elképzelés, hogy a színház nem állandó társulattal, hanem mindig az adott produkcióra szervezett művészgárdával fog dolgozni. Ezért a színház - az alapítólevélben foglaltak szerint - már az első évben kénytelen volt 5 állandó tagból álló társulatot szervezni, s ennek az állandó társulatnak a létszámát a jövőben emelni kívánja.
- Az eddigi produkciók rangját és sikerét elsősorban egy-egy jelentős színészi teljesítmény határozta meg. Ez a túlzottan egy színészre épülő játék azonban nincs összhangban a Színház koncepciójával, rossz hatással lehet a társulat fejlődésére, hisz következetesen a színpadi „aljátzás”, a statisztéria szerepét szánja színészei többségének.

Ezek a hibák, mulasztások elsősorban a Színház ismert mostoha körülményeivel magyarázhatóak, de része van bennük a művészeti vezetés tapasztalatlanságának is. A következő években a művészeti vezetést átgondoltabbá, következetesebbé kell tenni.

A Színház látogatottsága - a helyiségprobléma, az előadásszámok változásai, a drága jegyár ellenére is - már az első évadban kedvezően alakult. A 105 előadást a kicsiny színházteremben 10 208 néző tekintette meg. A közönség struktúrájáról még nincs megbízható képünk, annyi azonban bizonyos, hogy zöme a fiatal korosztályból került ki. (Ebben az eredményben része van a Művelődésügyi Minisztérium anyagi támogatásának is, amely a KISZ-korosztályú fiatalok fokozottabb színházlátogatását kívánta elősegíteni.) Művelődéspolitikai fontosságú esemény, hogy a művészi élmény befogadásának segítése, az optimális hatás biztosítása érdekében a Színház újfajta, direkter kapcsolatokat épített ki közönségével. Az előadások után tartott spontán anketók, beszélgetések, a törzsközönség részére szervezett klubdelutánok, a Ganz-Mávag Művelődési Otthonnal kötött szerződés keretében a gyár szocialista brigádjai részére tartott előadások és az azokat követő eszmecserek termékeny, sok lehetőséggel bíztató kölcsönhatást teremtettek Színház és közönsége között. A Színház eme közvetlen tudatformáló, népművelő munkája komoly eredményeket ígér, nagyobb nyilvánosságot és fokozott támogatást érdemel, s példamutató más színházaink számára is. A Színház jelentkezését a hazai és külföldi kritika elismeréssel fogadta. Műsorpolitikai és művészeti koncepcióját újszerűnek és jogosultnak találta, és a három bemutatót egyaránt izgalmas és színvonalas produkcióként értékelte. A bíráló észrevételek közül a fontosabbak és helyeselhetőek lényegileg megegyeznek az ismertetett kritikai megállapításainkkal.

II.

A Színház eredetileg a Vasas Művészegyüttes székházában kezdte volna működését, de egyeztetési gondok miatt végül is a KISZ Művészegyüttes színháztermében tartotta meg az előadások nagy részét.

A MUOSZ épületébe tervezett végleges színház- és irodahelyiségek elkészülésének határideje 1971. január 1. volt, ez azonban 1971. október 1-re módosult. Az új helyiség befogadóképessége 97 fő, a helyár egységesen 36 Ft.

Az állományi létszám: 9 fő állandó foglalkoztatású (ebből 5 színész) és 11 fő részfoglalkozású (műszaki és adminisztratív ügyintéző). A kísérleti évad első felében (az 1970. évre) szükséges 837 ezer Ft állami támogatást - a Pénzügyminisztérium javaslatára - a Központi Kulturális Alapból fedeztük, ebből azonban a megváltozott működési hely, a kevesebb előadásszám következtében év végén 200 ezer Ft megmaradt.

A Színház jóváhagyott eredeti költségvetése 1971-re a következő:

Kiadás: 1646 ezer Ft,
Bevétel: 346 ezer Ft
Állami támogatás: 1300 ezer Ft.

Az 1972/72. évtől kezdve az állomány létszám 6 fővel emelkedik. Az új játszási hely miatt a létszámemelkedéssel összefüggésben a fenti állami támogatást a folyó évre 78 ezer Ft-tal felemeltük. Az 1972. évi állami támogatást 1482 ezer Ft-tal terveztük. Elfogadása a Pénzügyminisztérium részéről még nem történt meg.

A jelentésünkben foglaltak alapján javasoljuk, hogy az Agitációs és Propaganda Bizottság

- a Huszonötödik Színház működését az 1971/72. évtől tekintse véglegesnek,
- az állandó jelleggel, önálló társulattal rendelkező Színház költségvetési folyószámlás intézmény legyen, amely a művelődésügyi miniszter felügyelete alá tartozik.

A Színház 1971/72-re tervezett műsora:

Hernádi [Gyula] - Jancsó [Miklós]: Fényes szelek
Gyurkó László: A búsképű lovag Don Quijote de la Mancha szörnyűséges kalandjai és gyönyörűséges halála

Budapest, 1971. szeptember

Jelzet: MOL M-KS 288 f. 41. cs. 167. ő. e. (Magyar Országos Levéltár - MSZMP Központi Szervei - Agitációs és Propaganda Bizottság - 1971.)

Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottságának értékelése az Állami Déryné Színházról 1974. június 11.

Jegyzőkönyv az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottságának 1974. június 11-i üléséről

Jelen vannak: a Bizottság tagjai (kivéve Benke Valéria és Tömpe István elvtársakat), Király Andrásné, Polinszky Károly elvtárs, valamint Birta István elvtárs.

Napirend:

3. Tájékoztató jelentés az Állami Déryné Színház munkájáról és feladatairól

Előadó: Simó Jenő
Meghívott: Molnár Ferenc
Malonyai Dezső
Kóháti Zsolt

Az előterjesztés főbb megállapításai:

A Déryné Színház műsora az elmúlt két évtizedben - bár követte a különböző időszakok koncepciójának változásait - lényegében egységes volt. A színház nagy szerepet vállalt magára a művelődési igény felkeltésében és a közművelődési feladatok végrehajtásában. Ifjúsági előadásaival a jövő színháznézőit neveli. A növekvő igényeket még nem tudja kielégíteni.

A tájékoztató jelentés tartalmazza a színház fejlesztésére, a közönségszervezés további javítására, az utazó színészi munka jobb megbecsülésére vonatkozó javaslatokat.

Állásfoglalás:

Az Agit. Prop. Bizottság tájékoztatóként tudomásul vette a Művelődésügyi Minisztérium jelentését az Állami Déryné Színház munkájáról és feladatairól. A Bizottság nem helyesli a stúdióban történő színészképzés gyakorlatának kiszélesítését, és nem támogatja azt a törekvést, hogy a színház főleg diploma nélküli színészek foglalkoztatására rendezkedjen be.

Írásban kapja: Kornidesz Mihály, Polinszky Károly elvtárs.

**Tájékoztató jelentés az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottság számára
az Állami Déryné Színház munkája és feladatai**

Az Állami Déryné Színház 1951-ben alakult azzal a feladattal, hogy színházkultúrát teremtsen, és fejlesszen a vidék azon területein, amelyek a kőszínházak hatóköréből kiesnek. Műsoraival elsősorban a falusi lakosság színházi, irodalmi, művészeti igényét és izlését formálja. Feladatait tájéleggel végezze. Közönségének nagy többségét a parasztság adja.

1960-65 között sajátos eszközökkel segítette a termelőszövetkezetek megerősítését, a parasztság szocialista tudatának kialakítását.

Az MSZMP KB kezdeményezésére 1961-ben a színház 10 éves működését megvizsgálták és megállapították, hogy a színház eddig jól látta el feladatát. Műsorterve közérthető, előadásainak színvonala jó. A színház műsorösszetételét célszerűnek találták. Javasolták, hogy a M[űvelődésügyi] M[inisztérium] tegye lehetővé az előadásszám csökkentését (1959-ben 2106 előadást tartottak), és hogy az érdekelt megyék is külön támogassák a színházat.

I.

A Déryné Színház 21 éves működése alatt elsősorban a minimális technikai feltételekkel rendelkező művelődési házak színpadain tartott előadásokat. Az elmúlt 21 esztendő alatt 40 920 előadást, 11 380 602 néző előtt 312 - ebből 174 magyar - bemutatót, 94 ösbemutatót tartott. Rendszeresen játszott 400 helyen. Társulatai ez idő alatt 11 795 710 km-t tettek meg. A társulat összlétszáma 300 fő, ebből színész 117.

Játszási helyeinek kb. csak 50%-a alkalmas művészi élményt biztosító előadások fogadására. (A játszási helyek számát az 1. sz. melléklet tartalmazza). 1969. óta, a Művelődésügyi Minisztérium egyetértésével és anyagi támogatásával a 2100 előadásból 300-at csökkentettek és mintegy 50, játszásra alkalmatlan helyet elhagytak. Az előadás- és nézőszám a 2. sz. melléklet szerint alakult. Az egy fizető nézőre eső állami támogatás 1972-ben 18,10 Ft volt.

A színház gondot fordít az iparosodó településekre is. Az olyan helyeken, mint Tata, Tatabánya, Kazincbarcika, Ózd, Dunaujváros, Dörög, Zagyvapálfalva, Salgótarján, Nyergesújfalva, Almásfüzitő stb., 3150 előadást tartottak, 820 000 néző előtt az elmúlt két évtized alatt. A színház a budapesti peremkerületekben is rendszeresen játszik.

II.

A műsor két évtized alatt bár követte a különböző korszakok koncepciójának változásait, lényegében mindvégig egységes volt. A színpadi irodalom majd minden kategóriájában tartozó mű színen volt. A színházi igény felkeltésén túl nagy szerepe volt általában a művelődési igény felkeltésében, és a közművelődési feladatokban is. Ifjúsági előadásaival a jövő színháznézőit neveli. A növekvő igényeket nem tudja még kielégíteni.

Műsora bizonyos állandósága mellett szerkezetében jelentősen megváltozott. (L: 3. sz., 4. sz. melléklet.) Kimaradtak a revüoperettek és a teljesen igénytelen zenés vígjátékok. Helyettük vígoperák, magyar zeneszerzőkkel zenésített szovjet darabok és mai magyar szerzők által írt új típusú zenésjátékok és népszínművek kerülnek színpadra. Egy-egy prózai színdarab előadásszáma 60-ról 100-150-re emelkedett.

Színházi életünk jelenlegi helyzetében eddigi feladatköre módosult és bővült. A körzetesítési programban a megyei városi színházak csak a megye járási székhelyeit, nagyobb városait látják el előadásokkal. A megyei színházak a megye községeiből csak azokat látogatják, ahová beférnek, és ahol a közönség izlése, igénye már városias jellegű. Ez így helyes, mert a vidéki városi színházak tájéloadásainak hatását rontja az, hogy a városi közönség számára hangolt előadásokat látnak, és hogy a kis színpadok miatt művészi megalkuvásokra kényyszerülnek.

A körzetesítési irányelveinkkel megegyezően: a Déryné Színház feladata az ország valamennyi megyéjében a körzeti színházak játszási helyein kívüli, társulattal nem rendelkező városok és kisebb városok, de főleg községek színházi előadással történő ellátása. Soron következő feladata, hogy szervezetileg olyan színház legyen, amely mozgékonyan és érzékenyen képes a megyei színházak körzeti kötelezettségei mellett a még tovább jelentkező igényeket kielégíteni és így elsősorban a mezőgazdaságból iparivá fejlődő területeken. Működése jellegében és műsorával mind jobban kapcsolódik a közművelődési feladatokhoz.

A körzeti rendszerben új módon helyezkedik el: a megyei tanácsokkal és a megyei színházakkal való egyeztetés alapján kijelölt helyeken a Déryné Színháznak elsőbbségi joga van, ahol a megyei vagy más színház csak a Déryné Színházzal történő esetenkénti megállapodás után játszhat. Játshat azonban azokon a helyeken is, melyekben a megye színházának van elsőbbségi joga, ha produkcióira a megyei tanácsok valamilyen okból (pl. műfajpótlás) igényt tartanak, és ezt az igényt a körzetben működő színházak kielégíteni nem tudják. A Déryné Színház előadásai után, a bevételen felül külön költségtérítést is kérhet.

E kibővült feladat ellátását a külső és belső körülményekkel és feltételekkel összhangba kell hozni.

A Művelődésügyi Minisztérium a következő intézkedéseket tervezi:

A színházi bérintézkedéseken belül a társulat bérszínvonala, alapfélépítés-száma úgy alakult, hogy kifejezi azokat a különleges nehéz munkakörülményeket, amelyeket a vidéki és budapesti feladatokhoz mérten honorálni kell.

*1. A színház jelenleg 15 bemutatót, 1800 előadást tart, közel 530 000 nézőnek. A jövőben arra kell törekedni, hogy az egyes bemutatók előadásszámait növekedjenek, és olyan helyeken játszanak, ahol növekvő nézőszámot lehet biztosítani. A színház munkáját a körzeti működés alapelveire és a közművelődési irányelvekre figyelemmel szervezze meg. El kell érni, hogy a kisebb befogadóképességű helyeken tartott előadások bevételkiesését az érdekelt megyék a tervezett bevétel összegéig pótolják a művelődési otthonok számára.

Az egy előadásra eső vidéki ifjúsági nézőszámot az eddigi 417 helyett 300-ban, a fővárosit pedig 400-ban kell megállapítani és ehhez képest módosítani a bevételi tervet is. Ez a javaslat a fejlesztési igények között is szerepel. Az ifjúsági előadások száma nem csökkenhet, azért is szükséges módosítani az előadás-konstrukciót (a 7. sz. melléklet szerint) és a kapcsolódó bevételi tervet.

*2. A Déryné Színház sajátos működésére való tekintettel főiskolát végzett színészt nem tud szerződtetni. Saját magának kell az utánpótlást biztosítania. A jelenlegi stúdió-gyakorlatot a Színház- és Filmművészeti Főiskola közreműködésével rendszeressé és módszeressé kell tenni. Az itt kiképzett színészek a gyakorlatos színész működési szabályai alá esnek. A hallgatók a képzés ideje alatt ösztöndíjat kapnak. A színészek természetes létszámcsökkenése (elszerződés, nyugdíj stb.) miatt 20 fő felvételét tervezzük. A színház ezt a feladatot önerőből csak részben képes megoldani, ezért külön anyagi és egyéb támogatásra van szüksége. A stúdió működési rendjének vázlatát és költségvetésének fő adatait a 8. sz. mellékletben csatoljuk.

*3. A jelenleg érvényben lévő közönségszervezői utasításokon belül oly sajátos ösztönzőket kell kialakítani, amely nemcsak a bevétel, hanem az előadásokon ténylegesen résztvevő nézőszám teljesítésére ösztönöz. Ezt a teljesítést a közönségszervezői jutalékrendszerben érvényesíteni kell.

*4. Mindazok számára, akik legalább 10 szolgálati évet utazással töltenek a színháznál (utazási, időjárási stb. körülmények miatt jobban ki vannak téve a fizikai és szellemi elhasználódásnak, mint bármely más pályatársuk), egyéni elbírálás alapján 5 éves nyugdíjkorhatár-kedvezmény elnyerését kezdeményezzük. (1:5. sz. melléklet).

*5. Kidolgozzuk a „Déryné hűségdíj” rendszerét, mely szerint 5-10-15-20-25-30 éve a színháznál működők a jubileum éveivel arányosan növekvő külön jutalmat kapnak.

*6. A színház működését alapvetően meghatározza a gépkocsi-park és annak összetétele. Jelenleg 4 db. tehergépkocsi kell még ahhoz, hogy minden társulat ún. kétkocsis legyen, azaz a színészek külön utazhassanak a műszaktól. Ehhez a vásárlási engedélyeken és a pénzügyi kereten kívül, ugyanannyi gépkocsivezető bére is szükséges. A színház szervezői munkáját erősen akadályozza a személygépkocsi használatot korlátozó rendelkezés, amelyet ebben a speciális esetben felül kellene vizsgálni.

*7. A Déryné Színház és az egész vidéki színházi működés távlati fejlesztését a megyei tanácsokkal ki kell dolgozni. Ebben különös tekintettel kell lenni:

- az építendő művelődési házak terveinek ellenőrzésére és színházi műszaki szakemberek véleményére;
- a községek művelődésügyi előadói és a művelődési házak vezetői szervező és irányító munkájának megszervezésére.
- A több község központját jelentő helyeket fokozatosan tegyük alkalmassá színjátszásra. Alakítsanak ki színházi közlekedési járatokat.
- Járuljanak hozzá a kisebb nézőterű művelődési otthonokban tartott előadások bevétel-kieséséhez;
- járuljanak hozzá a társulatok kulturált (szállodai) elhelyezésének költségeihez, mivel a Déryné Színház művészei még jelenleg is a legtöbb helyen különösen rossz és kulturálatlan körülmények között laknak.

•8. A távlati fejlesztési közös irányelveket alapvetően a közművelődési határozatban kitűzött feladatok szabják meg.

Budapest, 1974. április hó

Jelzet. MOL M-KS 288. f. 41. cs. 226. ö. e. (Magyar Országos Levéltár - MSZMP Központi Szervei - Agitációs és Propaganda Bizottság - 226. őrzési egység - 1974.) A dokumentumban jelzett terjedelmes mellékletek megtalálhatók az iratanyagban, azonban a jelen forrásközléshez nem tartalmaznak érdemi információt, ezért közlésüktől eltekintettem.

A Népszínház megalakítása, az Állami Déryné Színház és a 25. Színház összevonása, 1977. szeptember 27.

Jegyzőkönyv az Agit. Prop. Bizottság 1977. szeptember 27-i üléséről

Jelen vannak: a Bizottság tagjai (Aczél [György], Nemes [Dezső], Lakos [Sándor], Grósz [Károly] elvtárs kivételével), Király Andrásné, Polinszky Károly, Pozsgay Imre elvtárs.

Napirend:

2. Javaslat az Állami Déryné Színház és a 25. Színház összevonásából létrejövő Népszínház működésére.

Előadó: Tóth Dezső
Meghívott: Gyurkó László
Orosz László

Hozzászólott: Nagy Richárd, [popup title="Orbán [László]," format="Default click" activate="click" close text="1976-tól az Országos. Közművelődési Tanács elnöke."] Királyné, Pozsgay, [popup title="Óvári [Miklós]" format="Default click" activate="click" close text="Az MSZMP PB tagja (1977–1988.), a KB-titkára (1977–1985)"] elvtárs

Az Agit. Prop. Bizottság - vitában tett észrevételekkel - elfogadja a javaslatot.

Egyetértően tudomásul veszi, hogy az Állami Déryné Színház és a Huszonötödik Színház összevonásából megalakul a Népszínház, amely építve a két korábbi színház művészeti, közművelődési eredményeire, a legszélesebb közönségrétegek színházi kultúrájának gazdagítását tűzi ki célul, művészi - közművelődési törekvéseinek valóra váltásával színesítheti, frissítheti színházi életünket.

A Népszínház prózai, opera-, tánc-előadásaival és szorosabban értelmezett közművelődési tevékenységével szervesen beépül hazánk művelődési rendszerébe. Kulturális politikánk általános alapelveihez igazodva, hangsúlyozottan törekszik a szocialista eszmeiségű alkotások bemutatására, a klasszikus és az élő magyar irodalom legjobb drámáinak színpadra állítására, az egyetemes klasszikus és kortárs - kiváltképpen a Szovjetunióból és más szocialista országokból átvett - művek tolmácsolására. Rangos alkotásokkal elégíti ki a közönség szórakozási igényeit; művészi eszközökkel küzd a kispolgári életérzés, ízlés ellen.

Az Agit. Prop. Bizottság tudomásul veszi, hogy az Állami Déryné Színház és Huszonötödik Színház 1977-ben az eddigi rend szerint folytatja tevékenységét; 1978. január 1-el a Kulturális Minisztérium, a szükséges tárcaszintű egyeztetések után létrehozta a Népszínházat. Megbízta a Kulturális Minisztériumot, hogy 1980 második felében adjon tájékoztatást az Agit. Prop. Bizottságnak a Népszínház működésének tapasztalatairól. Kívánatosnak tartja, hogy az új színház működéséhez, különösen a kezdeti időszakban, az érintett helyi szervek adjanak fokozott segítséget.

Az előterjesztés, a vitában tett észrevételek szerint módosítva, az Agit. Prop. Bizottság állásfoglalásával együtt jelenjen meg az Agit. Prop. Osztály Tájékoztatójában.

Az állásfoglalást kapják:
Katona Imre
Kornidesz Mihály
Pozsgay Imre
Vas Imre
A megyei pártbizottságok első titkárai.

K. m. f.

Jegyzőkönyvezte:

Látta:

Rátkai Ferenc

Óvári Miklós

KULTURÁLIS MINISZTERIUM

Javaslat

Az Agitációs és Propaganda Bizottság részére a Népszínház létrehozására

A Kulturális Minisztérium ez év márciusában összevonta a színházi kultúra fejlesztésében nagy eredményeket elért, de napjainkban elavult rendszerű, súlyos problémákkal küszködő, nagy apparátusú Déryné Színházat a Huszonötödik Színházzal, amely a korszerű színjátszást hatékony közművelődési tevékenységgel összekapcsolva, szerény lehetőségek között működött. A két színház egyesítésével olyan új színház létrehozása volt a cél, amely - a rendelkezésre álló erők, működési feltételek ésszerű koncentrálásával - népszerű szocialista művészeti-közművelődési programjával színesíti, és várhatóan felfrissíti színházi életünket. Az összevonásról, a majdani Népszínházról a párt, a tanácsi és társadalmi szervek képviselői, művelődési szakemberek mondták el észrevételeiket. Az így kialakított koncepciót megvitatták az illetékes párt- és állami szervek, az érintett művészeti szövetségek, a Művészeti Szakszervezetek Szövetsége, valamint a Színházművészeti Tanács. Mindezek alapján a Népszínház szerepére, arculatára, szerkezetére vonatkozóan a Kulturális Minisztérium a következőket javasolja.

I.

•1. A Népszínház új, egységes és komplex alkotóműhely, amelyet más színházakhoz képest határozottabb, közművelődési arculat jellemez. Különösen a közművelődési határozat óta minden színház igyekszik bekapcsolódni a szorosabban értelmezett közművelődési munkába is. A Népszínház működésében azonban a közművelődési program nem csupán kiegészítője a hagyományos színházi tevékenységnek, hanem egész műsorpolitikáját, produkcióit, szervezését közvetlenül alakítja.

A munkásművelődés, a színházművészeti nevelés valamint az iskolai oktató-nevelőmunka segítése érdekében lényeges és jellemző feladata, hogy a hagyományos értelemben vett színházi előadások mellett azokkal egyenrangú, tartalmas produkciókkal (irodalmi estek, zenés összeállítások, rendhagyó irodalomórák, üzemi műsorok stb.) is ellássa a közönséget, kiváltképpen a kisebb helyiségekben, peremkerületekben, munkástelepüléseken. A feltételek megteremtésétől függően egyéb színházi-közművelődési formák kifejlesztését is folyamatosan kezdeményezi (baráti-kör hálózat kialakítása; amatőr mozgalmak patronálása; társművészetek, rokon műfajok népszerűsítése; KISZ és úttörő táborok, vezetőképző tanfolyamok műsorokkal való ellátása stb.). Székhelye a Főváros (és bár a Várszínházban és a Józsefvárosi Színházban tartott előadásai hozzájárulnak Budapest színházi életének színesítéséhez) - tevékenységének színtere az egész ország. Működésével hozzájárul, hogy az eddigi színházi struktúrában el nem ért (elsősorban vidéki) közönség színházi kultúrája növekedjék, gazdagodjék.

A Népszínház prózai, opera-, tánc- előadásaival és közművelődési tevékenységével szervesen beépül az ország művelődési rendszerébe. Kulturális politikánk általános alapelveihez igazodva hangsúlyozottan törekszik a szocialista eszmeiségű alkotások bemutatására, a klasszikus és az élő magyar irodalom legjobbjaik színpadra állítására, az egyetemes klasszikus és az élő magyar irodalom legjobbjaik színpadra állítására, az egyetemes klasszikus és kortárs (kiváltképpen a szovjet és más szocialista országokból származó) művek tolmácsolására. Rangos alkotásokkal elégíti ki a közönség szórakozási igényeit; küzd a kispolgári életérzés, ízlés ellen.

A Népszínház épít a korábbi két társulat művészeti és közművelődési eredményeire, és fokozatosan alakítja ki a populáris játéktílust képviselő, egységes színházi alkotóműhelyt.

Az egységes Népszínházon belül működő Várszínház lehetőséget biztosít vidéki és külföldi színházak, valamint a társzművészetek (zene, tánc stb.) kiemelkedő, hivatásos és amatőr produkcióinak budapesti bemutatására.

•2. A Népszínház feladatkörének megfelelően tagozódik (lásd 1. sz. melléklet). Csupán műfaji szerepű társulatai azonban sem személyi összetétel, sem játszási hely szempontjából nem különülnek el mereven. Programjában műfajilag is új kezdemény a táncszínház, amely a többi részleg támogatása, valamint saját produkció létrehozása mellett egyben fóruma is a műfajba tartozó (balett, néptánc, pantomim stb.) hivatásos és amatőr bemutatóknak, a Népszínház törekvéseinek egybehangzó kísérleteknek.

•3. Az összevonás - különösen a Déryné Színház működéséhez képest - a korábbinál sokkal kedvezőbb játszási rend kialakítását teszi lehetővé, ami az új színház művészi színvonalának egyik biztosítéka; megteremti a rendszeres képzés- és továbbképzés, a színészek sokoldalú és humánus igénybevételének feltételeit; jobb működési és szociális körülményeket biztosít a művészek és a műszaki dolgozók számára.

•4. A társulat összetételét a Népszínház - feladatrendszerének - fokozatosan, a vonatkozó jogszabályok betartásával és a méltányosság szellemében felújítja, művészi tekintetben megerősíti. (Különösen a volt Déryné Színház együttesébe nagyon kevés a főiskolai végzettségű vagy működési engedéllyel rendelkező színész.) A két egykori társulat teljes integrációja mellett a játszási színvonal általános emelése érdekében a szerződöttesi rendszernek megfelelő fokozatos átszervezéssel, vendégművészek foglalkoztatásával, a színház által kiképzett fiatalokkal fejleszti a személyi állományát. Megerősíti a középvezetői gárdát (dramaturgia, rendezői kar, társulatvezetők).

•5. A közönségszervezés teendőit mindenekelőtt a pontos helyzetelemzéseken alapuló szervezésre, a közönség tervszerű tájékoztatására összpontosítja. Közművelődési tevékenységének egészével a színház-közönség kapcsolat bevált formáit gazdagítva növeli nézőinek színházi igényeit, színház iránti érdeklődését. Ennek érdekében is konstruktív kapcsolatokra törekszik a többi színházzal, a közművelődési intézményhálózattal, a megyei tanácsi apparátussal. Ezek a célok megkívánják a szervezői gárda felújítását s egy megfelelőbb fizetési-ösztönzési rendszer kimunkálását, bevezetését.

•6. A Népszínház működésének kezdeti szakaszában jelentősen csökken az előadás- és nézőszám. (lásd 3. sz. melléklet). Ez azonban elkerülhetetlen feltétele annak, hogy emelkedjék az előadások művészi színvonala; hogy a művészi és szociális szempontokat kielégítő játékrendet, normális játszási feltételeket lehessen teremteni. (Ezek hiányai terhelték elsősorban a Déryné Színházat.) Az előadás- és nézőszám csökkenést némileg ellensúlyozza a terv szerint 1978-ban belépő új nyíregyházi társulat működése, a jelenlegi tájolósi rend folyamatos korszerűsítése, a nyári színházi előadások állandósítására való törekvés. A Népszínház fokozatos fejlődése az előadás- és nézőszám gyarapodását is jelenti.

•7. Nem az összevonással, hanem a Várszínház mint új létesítménynek üzembe helyezésével függ össze, hogy a Népszínház állami támogatása meghaladja az alapját képező két színházét. Az összevonás és a népszínházi koncepció fokozatos megvalósítása során felszabaduló és átcsoportosítható anyagi eszközök hozzájárulnak az új nyíregyházi színházi társulat létrehozásához.

JAVASLAT AZ ÁLLÁSFOGLALÁSRA

Az MSZMP KB Agit. Prop. Bizottság jóváhagyólag tudomásul veszi a Kulturális Minisztérium előterjesztését Népszínház létrehozásáról. Egyetért azzal, hogy a Kulturális Minisztérium

- A szükséges tárcaszintű egyeztetések után 1978. január 1-él létrehozza a közvetlen felügyelete alá tartozó Népszínházat;
- Biztosítsa, hogy az Állami Déryné Színház és a Huszonötödik Színház 1977-ben az eredeti tervek szerint végezze tevékenységét;

Az MSZMP KB. Agit. Prop. Bizottsága megbízza a Kulturális Minisztériumot, hogy 1980 második felében adjon tájékoztatást az MSZMP KB Agit. Prop. Bizottságának a Népszínház működésének tapasztalatairól. Kívánatosnak tartja, hogy a Népszínház működéséhez - különösen a kezdeti időszakban - az érintett helyi szervek adjanak fokozott segítséget.

Budapest, 1977. szeptember hó.

MOL M-KS 288. f. 41. cs. 291. ó. e. (Magyar Országos Levéltár - MSZMP Központi Szervei - Agitációs és Propaganda Bizottság - 1977.)

Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága a Népszínház munkájáról 1981. március 24.

Szigorúan bizalmas!
Készült 29 példányban

Inf/293

Jegyzőkönyv Az Agitációs és Propaganda Bizottság 1981. március 24-i üléséről

Jelen vannak: a Bizottság tagjai (Pozsgay elvtárs kivételével)

Napirend:

3. Tájékoztató jelentés a Népszínház működésének tapasztalatairól és programjáról.

Előadó: Tóth Dezső
Meghívott: Malonyai Dezső
Molnár Ferenc
Svéd Pál

Hozzászóló: Királyné, Tóth, Malonyai, Óvári elvtárs.

Az Agitációs és Propaganda Bizottság a Művelődési Minisztérium tájékoztatóját elfogadja. Az új színházi struktúra alakításának részeként 1978. január 1-én létrejött Népszínház komplex, közművelődési arculatú alkotóműhelyé szerveződik. A kezdeti nehézségek után kezd kialakulni a belső szervezeti és szemléleti egység, a kiegyensúlyozott, következetes színházvezetés. A színház működésének számszerű eredményei (a nézőszám már meghaladta a tervezetet) is az egyenletesebb teljesítményt tükrözik.

A vezetés és a társulat legfontosabb feladata a közművelődési arculat, az ennek megfelelő, differenciált műsorpolitika határozottabb kialakítása. Produkcióikat a lehetőségek figyelembevételével a legszélesebb közönség számára tegyék hozzáférhetővé. A műsorterv és a játéktípus fokozott popularitása járjon együtt a művészi igényesség erősítésével is. A Népszínház munkájának segítése és ellenőrzése a Művelődési Minisztérium feladata.

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM

Tájékoztató jelentés az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága számára a Népszínház létrehozásának, eddigi működésének tapasztalatairól; további feladatok, teendők

Előterjeszti: Tóth Dezső

I.

A Kulturális Minisztérium 1978. január 1-jével, két színház összevonásával létrehozta a Népszínházat, mint új, komplex és határozottan közművelődési arculatú, egységes alkotóműhelyt; azzal az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága által is megerősített feladattal, hogy „műsorpolitikája döntően a szocialista eszméiségű drámai alkotásokra támaszkodjék. Színházművészeti eszköztára integrálja a különböző korszerű művészi elemeket, formákat és módszereket a szélesebb néptömegek számára is érthető, populáris játéktílussá. Működési területe legyen az egész ország; épüljön bele a főváros és a vidék közművelődési rendszerébe.”

A Népszínház megalakítása önmagában fontos lépés volt színházi életünk lassú szerkezeti átrendeződésében. Műsorpolitikáját a kezdéskor széles skálán s eléggé színesen alakította ki, az antik drámától a mai európai drámaavonulatokig, a kortárs magyar drámairodalom különböző irányzataiból is válogatva. A produkciók többsége színvonalban előrelépést jelentett részint a korábbi 25. Színház-i, s főként a Déryné Színház-i előadásokhoz viszonyítva. A színház törekedett a modern

színházi eszközök szintetizálására. Az újjáalakított társulat művészei, dolgozói hatalmas munkát végeztek, új közösségben, vezetéssel, nagyrészt új, ismeretlen és nehéz feltételek között. Másfél év alatt létrehoztak 30 új bemutatót, felújított s kb. 10 önálló estet, 20 zenés-irodalmi műsort. A színház első évi tervét lényegében teljesítette: előadás- és nézőszáma, bevételi tervteljesítése, gazdálkodása elfogadható volt.

1978-1979. fordulójára azonban a kezdeti, irreálisan nagy lendület szembetűnően alábbhagyott. Kiderült, hogy a színházvezetés túlzott gyorsasággal és türelmetlenséggel akarta művészi-közművelődési céljait megvalósítani, s nem számolt kellőképpen az új társulat foghíjas összetételével, a még nem ismert működésbeli feltételek természetszerű ellentmondásaival. Magát a színházirányítást is megrázkódtatások érték: Gyurkó László megvált az igazgatástól; a megmaradt vezetőség bomladozni kezdett, az egyéni ambíciók a kívánatosnál jobban érvényesültek; a vezetés határozottsága és módszeressége nem érvényesült többé, s a belső fórumok működésében is zavarok támadtak. Mindezzel párhuzamosan a műsortervezés kezdett bizonytalanná, eklektikussá válni; a társulat egységesülése és eleve illuziórikusan eltervezett mobilizálódása nem haladt előre; a közönségszervezés tartalma, rendszere mind gyakrabban változott, majd megbízhatatlanná vált; a színház műszaki állománya hiányos lett; részben szervezési, technikai fogyatékoságok, részben azonban egyszerű fejelemzetlenségek miatt sok előadás maradt el színhelyen és vidéken is, 1979 tavaszán a kultúrpolitikai mutatók, a tervszámok teljesítése kezdett erősen süllyedő tendenciát mutatni.

II.

E nehéz helyzetben egyre inkább felvetődött a minisztériumi irányítás felelőssége, a beavatkozás szükségessége. 1979 nyarán új vezetőket kapott a színház, Malonyay Dezső igazgató, Vajda Dezső ügyvezető igazgató, valamint az egy év múlva belépő, de már ekkor felkért Vámos László művészeti vezető személyében. Az új vezetés mindenek előtt az illúziómentes színházi működés megalapozásához és kialakításához fogott hozzá. Alig másfél év alatt megszervezte a Népszínház biztonságos és lényegében zökkenőmentes működését; kialakította a vezetés megnyugtató szerkezetét és módszereit; megszabta az egyes tagozatok feladatrendszerét, a játékhelyek funkcióit, kidolgozta a színház tevékenységének reális határait, mutatóit. Intézkedéseik következtében megszilárdult a színház műszaki, gazdasági, valamint közönségszervezői apparátusa, s határozottan javult a propaganda tevékenysége.

A színház működése adatszerűen is a tervszámok teljesítésének irányában haladt: az 1979. évi visszaesés óta, ha szerényen is, de ismét emelkedett az abszolút előadásszám (1058-ról az 1980. évi 1195-re, ezen belül a vidéki előadások száma 700-ról 728-ra) és az abszolút nézőszám (297505-ről 347030-ra, ezen belül a vidéki nézők száma 211518-ról 233689-re). A nézőszám már meghaladta a tervezett, az előadásszám már közelíti azt. Megnövekedett a gyermekelőadások száma; megkezdődött egyes várszínházi és józsefvárosi előadások tájoltatása; megindult az ún. közművelődési műsorok újjászervezése, peremvárosi és vidéki forgalmazással. A vidéki szerepléseknél újra nagyobb hangsúlyt kaptak az ellátatlanabb megyék (Vas, Zala, Nógrád, Heves, Borsod); kialakult a vidéki játszási helyek száma (290).

A színházi működés megnyugtatóan szervezetté válásával párhuzamosan jelentkeztek az első tartalmi eredmények is. Kezdték kirajzolódni a Várszínház és a Józsefvárosi Színház arculata, s egy-két sikeresebb bemutatóra a közönség és a kritika is felfigyelt. Az utazótársulatok művészi munkájának fegyelmezettsége nőtt, az operatársulat jelentékeny vállalkozói kedvről tett tanúbizonyságot. Kiemelkedő fejlődés következett be a táncszínháznál: repertoárja eredeti, hajlékonyan alakuló, gazdagodó, gondolatosságban mai problémáinkhoz kapcsolódó lett. A báb (mai nevén mozgásszínház) együttes oldott és magasrendű eredményt, szórakozást nyújtott minden korosztálynak. Az egész társulat művészi színvonalára emelkedett, értékes színész- és rendezőegységességekkel gyarapodott.

A színház tevékenységének több tartalmi vonatkozásával azonban nem voltunk megelégedve. Műsorpolitikája még mindig túlzottan vegyes, nem eléggé a valóság felé forduló volt; programjából hiányzott az átütő erejű magyar klasszikus és kortárs dráma. A várszínházi és józsefvárosi előadásokban még kevés volt a kiemelkedő művészi teljesítmény. Az utazó-együttesek túlzottan biztonsági műsorpolitikával dolgoztak, hiányzott náluk a kezdeményező erő, a rendezői személyiség. Összetételük sem volt megfelelő. Az operaegyüttes repertoárja túlméretezetté vált, egy-egy vállalt feladat meghaladta képességeit. A színház tervezőgárdája hiányos, sok volt a kísérletezgetés, a vendég hívás. A dramaturgia - képességeihez mérten - kevésbé kezdeményezett, orientált, sőt olykor túlzások felé ösztökélte a rendezőket.

III.

Az eddigi tapasztalatok alapján a Népszínház koncepciója lényegesebb korrekciókra nem szorul, - egyes összetevőit illetően azonban pontosabb és világosabb értelmezésekre van szükség.

A jobb működtetés megteremtése és a néhány tartalmi kérdésben történt előrelépés után most már a vezetés és a társulat legfontosabb feladata a közművelő arculat, az ennek megfelelő, differenciált műsorpolitika, az előírt feladatokat egyre jobban megvalósító működés határozottabb kialakítása.

Erőteljesebben kibontakoztatandó a színház közművelődési arculata. Ez a színház többtagozatúságában, több-műfajúságában, országos játszási körben, mint feladat- és feltételrendszerben részben adott lehetőség is. Ilyen színházi működést és megjelenést színház ily széles körben, ekkora rendszerességgel és előadásszámban nem teljesíthet. Az adott felépítettségű és működésű Népszínház iránt reális és növekvő közönségigény van; az intézményre hosszú távon is szükség lesz, a különböző új színházalapítások, működési formák mellett is.

A színház tájolósi rendszere közművelődési karakterűbb legyen. E tevékenység az egész Népszínház feladata, differenciált munkamegosztás alapján. Vidéki működésük nagyobb része a színházzal nem rendelkező, ellátatlanabb megyéire, körzetekre, helységekre essék. Az utazórészlegek elsősorban a kisebb településeken játszanak, természetesen egyéb feladataikat, a játszás körülményeit is figyelembe véve. Gondoskodjon a színház az egyedi produkciók, közművelődési műsorok legszélesebb körökben történő forgalmazásáról. A várszínházi, a józsefvárosi produkciók közül az arra alkalmasokat főleg a színházzal nem rendelkező megyeközpontokba, a nagyobb művelődési házakba vigyék. Általánosságban mindenütt törekedni kell a jobb játszási feltételek biztosítására, a nézők koncentrálására.

A közművelődési arculat kibontakoztatását szolgálja a műsorterv és játéktípus fokozott popularitása is. Az eszmék, a gondolatok, az érzelmek színházművészeti eszközökkel való kifejezése legyen érthető és közérdekű, hasson szélesebb tömegekre; fejlessze az egyes közönségrétegek tudatát, ízlését, neveljen aktív magatartásra. Tartózkodjék a színház a szélsőséges, olykor divatos művészeti áramlatok követésétől, s fordítson nagyobb gondot a magas színvonalú szórakoztatásra is.

Az egyes tagozatokat sorra véve: a

Várszínház legyen a nagyformátumú klasszikus magyar és külföldi, valamint a kortárs magyar és külföldi művek bemutatóhelye, a színház legjobb művészi erőinek, erőfeszítéseinek fő bemutatóközi fóruma. A Józsefvárosi Színház múltjánál és adottságainál fogva a népszerű és magas színvonalú humor, vídamság, szórakoztatást szolgálja, s elsősorban a fiatalok, a fiatalabb korosztályú nézők színházává fejlődjék. Önálló műsorán kívül az utazó részlegek fokozottabb figyelmet érdemlő bemutatóinak és további fellépéseinek helye, minden részleg próbahelye. Adjon otthont a stúdiómunkának, a közművelődési műsoroknak is.

A három utazó (prózai) részleg magyar klasszikusokat, fél-klasszikusokat, fontos mondanivalójú kortárs magyar és más szocialista országokból származó műveket játsszák, közérthetőségre törekedve és a szórakoztatás iránti igény szolgálatával. Vigyen színre gyermekdarabokat is, egy-egy csoport esetében a felnőtteknek szóló előadással párhuzamosan. Az utazórészlegek összes játszási feltételeinek (anyagi és erkölcsi megbecsülés, szállás, szállítás, fellépési, műszaki és szociális körülmények) folyamatos javítása szükséges.

Az operatagozat legyen szélesebb értelmezésű zenés színházi tagozat, s igyekezzék műsorát vígoperákból, daljátékból, operettekkel, musical-ekből kialakítani. Nem feladata a nehezen befogadható, kevésbé népszerű és képességeiket meghaladó operák színrevitele. A magyar zenés színházi kultúrában pontosabban kell meghatározni a helyét, a legilletékesebb szakmai fórumok bevonásával. A magasabb színvonal érdekében itt is javítani kell a működési feltételeken. A táncszínház szolgálja tovább a néptánc korszerű feldolgozásának, a táncművészeti nevelésének az ügyét, a közönségre erőteljesen ható, aktív, közművelő jelleggel, formában. Hasonló funkciója legyen a mozgásszínházi (régibben báb-) tagozatnak. Mindkét együttes anyagi ellátottságát, propagandáját javítani kell.

Az egész társulat művészi színvonalát emelni szükséges, új művészi erők (színészek, rendezők, tervezők) megnyerésével. A mobilitás megvalósítása olyan értelemben kívánatos és reális, hogy az utazórészlegek legjobb művészei előtt nyitva álljon a várszínházi és józsefvárosi produkciókban való részvétel lehetősége, hogy a színház rendezői és tervezői valamennyi tagozat részére dolgozzanak, s hogy az egyes tagozatok közös produkciókat is létrehozassanak. A közművelődési műsorokban elvileg mindenkinek részt kell vennie és minden tagozat tájékoztatottsággal is bír.

A vezetés szerkezetét egyszerűsíteni, felelősségét növelni szükséges. Meg kell szüntetni a felesleges funkciókat és előjogokat; a központi kinevezés csak az igazgatóra, művészeti vezetőre, ügyvezető igazgatóra és gazdasági igazgatóra vonatkozzék. A nagyobb hatáskörrel felruházott és kisebb létszámú igazgatóság legyen nyílt és határozott partnere a művészeti és működtetési kérdésekben viszonylagos önállósággal dolgozó, az igazgatósági üléseken résztvevő tagozatvezetőknek. A vezetés a jövőben folyamatosan támaszkodjék az intézmény demokratikus fórumaira, párt-, KISZ- és szakszervezetre.

A színházvezetés fontos feladata végül az írókkal és más alkotótársakkal való szoros együttműködés, a dramaturgia megerősítése, a rendezői és scenikai tevékenység szilárdabb alapokra helyezése. A rendelkezésre álló anyagi eszközöket is a jelenleginél differenciáltabban kell felhasználni a művészi, közművelődési célok megvalósítására. A működésben elért eredmények így céltudatosabban kapcsolódnak majd össze az eddiginél gazdagabb tartalmi eredményekkel; s így valósulhat meg az egész társulatra és annak valamennyi tagozatára egyetemlegesen érvényes népszínházi műsorpolitika és arculata.

Budapest, 1981. március hó

Jelzet: MOL M-KS 288. f. 41. cs. 364. ő. e. (Magyar Országos Levéltár - MSZMP Központi Szervei - Agitációs és Propaganda Bizottság - 1981.)

Címkék:

[színház](#) ^[2]

[KISZ](#) ^[3]

[Népszínház](#) ^[4]

[MSZMP](#) ^[5]

Kiadás: 7. évfolyam (2007) 6. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/megalakul_a_nepszinhasz__1978.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/megalakul_a_nepszinhasz__1978.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szinhasz>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kisz>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nepszinhasz>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mszmp>